

## PAMIĘCI TYCH, KTÓRZY ODESZLI

### PROFESOR WIESŁAW WITKOWSKI (7 STYCZNIA 1927 – 25 LUTEGO 2022)

25 marca 2022 roku odszedł od nas Profesor Wiesław Witkowski.

Uczony pochodził z rodziny inteligenckiej, której losy związane były z kresami przedwojennej Rzeczypospolitej. Matka Barbara, rodem z Wołynia i ojciec Czesław z Podola w połowie lat dwudziestych XX wieku osiedlili się jednak w Warszawie, gdzie 7 stycznia 1927 roku przyszedł na świat ich syn Wiesław. Wczesna młodość przyszłego znawcy języków wschodniosłowiańskich upłynęła w Skierniewicach. Tam na tajnych kompletach Wiesław Witkowski uzyskał „małą maturę” i w roku 1946 ukończył Liceum Ogólnokształcące. Po otrzymaniu świadectwa dojrzałości podjął studia polonistyczne ze specjalnością slawistyczną na Uniwersytecie Jagiellońskim. Początkowo interesowały go języki czeski i słowacki, później – poprzez lektorat języka ukraińskiego – zafascynowały go zajęcia seminaryjne ówczesnego kierownika Zakładu Języków Ruskich Studium Słowiańskiego – profesora Jana Janowa. W trakcie studiów Wiesław Witkowski uczęszczał na wykłady i zajęcia prowadzone przez wybitnych polskich uczonych, takich jak Tadeusz Grabowski, Kazimierz Wyka, Kazimierz Nitsch, Tadeusz Lehr-Splawiński i Jan Safarewicz.

Największy wpływ na wybór drogi naukowej Profesora wywarł jednak Jan Janów, który jako jeden z pierwszych polskich slawistów prowadził badania nad językiem zabytków literatury staroruskiej. I to właśnie on w 1948 roku zatrudnił zdolnego studenta III roku studiów w charakterze asystenta – wolontariusza. Pracę magisterską, której przedmiotem były nazwy działacza (*nomina agentis*) w języku rosyjskim, Wiesław Witkowski obronił w roku 1952. Dwa lata później został starszym asystentem w Zakładzie Języków Wschodniosłowiańskich UJ. W roku 1963 na podstawie rozprawy o fonetyce i pisowni *Leksykonu* Pamby Beryndy uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych i awansował na stanowisko adiunkta. Monografię habilitacyjną (1969)

poświęcił językowi utworów Joannicjusza Galatowskiego. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w roku 1978, a w 1992 roku został profesorem zwyczajnym.

Z Zakładem Języków Wschodniosłowiańskich (później Zakładem Języka Rosyjskiego) Wiesław Witkowski związany był prawie pół wieku, przy czym, ponad dwie dekady jako jego Kierownik. Jednocześnie przez trzy kadencje (w okresie od 1984 do 1993) piastował funkcję Dyrektora Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej. Kilka ostatnich lat przed przejściem na emeryturę Profesor poświęcił organizacji uniwersyteckich studiów ukrainistycznych, kreślił ich ramy i współtworzył plany, a w 1994 r. stanął na czele Katedry Ukrainistyki. W 1997 roku oficjalnie przeszedł na zasłużoną emeryturę, ale bynajmniej nie zaprzestał dalszej działalności naukowej i dydaktycznej. Nadal sprawował opiekę nad młodszymi adeptami filologii wschodniosłowiańskich (rosyjskiej i ukraińskiej), podpowiadał im tematy, doradzał kierunki zainteresowań, dyskutował z nimi o problemach, jakie napotykali w trakcie własnych dociekań naukowych, z wielką wyrozumiałością i życzliwością udzielał im cennych rad. Nigdy nikomu nie odmawiał pomocy, nie szczędził czasu, ni energii, by skrupulatnie i – co równie ważne – szybko przeczytać i omówić przekazywane do oceny merytorycznej i stylistycznej prace oraz artykuły. W trosce o formę i zawartość wypowiedzi, a także wysoki poziom słowa pisanego uważnie korygował rękopisy. Przekazywał w ten sposób własną umiejętność precyzyjnego i odpowiedzialnego wnioskowania oraz trafnego, a zarazem lapidarnego wyrażania myśli.

Cechowała Profesora niezwykła wrażliwość na ludzkie cierpienie. Dyskretnie wspomagał kolegów dotkniętych przez los, w miarę możliwości starał się wspierać ich również materialnie. O tej sferze Jego działalności wiedziała zaledwie garstka osób z najbliższego otoczenia...

Profesor Wiesław Witkowski związany przez całe życie z Uniwersytetem Jagiellońskim wychował liczne grono studentów, wypromował kilkuset magistrów i kilkunastu doktorów, sporządził niezliczoną ilość recenzji rozpraw habilitacyjnych, doktorskich i ocen wydawniczych. Wielokrotnie opiniował wnioski o nadanie tytułów naukowych profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego.

Jego erudycyjne wykłady uniwersyteckie niezmiennie przyciągały uwagę słuchaczy. Nikt nie potrafił tak jak Profesor snuć opowieści o dziejach literackiej ukraińszczyzny, rosyjszczyzny i białoruszczyzny, o postaciach ważnych dla kultury Europy Wschodniej, odkrywać tajników gramatyk historycznych języków wschodniosłowiańskich i kontaktów międzyjęzykowych. Całe pokolenia rusycystów kształciły się na opracowanym przez Tadeusza Lehra-Splawińskiego i Wiesława Witkowskiego, wydany dwukrotnie (1965, 1981) *Wyborze tekstów do historii języka rosyjskiego*. Ów pokaźnych rozmiarów tom zawiera fragmenty zabytków piśmiennictwa i literatury staroruskiej oraz rosyjskiej począwszy od XI aż po XVIII wiek, które opatrzone zostały rzetelnym komentarzem filologicznym i wzbogacone podręcznym słownikiem wybranych, dziś już zapomnianych wyrazów.

Wielu spośród uczniów i wychowanków Profesora Wiesława Witkowskiego zasiłło szeregi pracowników naukowych Akademii Pedagogicznej (wcześniej Wyższej

Szkoły Pedagogicznej, obecnie Uniwersytetu Pedagogicznego) w Krakowie, z którą od jej początków współpracował, tworząc podwaliny tamtejszej rusycystyki.

Jako wybitny specjalista z zakresu wschodniosłowiańskiej problematyki językoznawczej Profesor redagował i współredagował wysoko cenione w świecie slawistycznym czasopisma naukowe i serie wydawnicze. Wśród nich wypadłoby wymienić „Slavię Orientalis”, w której przez wiele lat był również zastępcą Redaktora Naczelnego, „Russian Linguistics”, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” i „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze”.

Profesor Wiesław Witkowski należał do kilku krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, między innymi do Międzynarodowej Asocjacji Ukrainistów, Komitetu Słowianoznawstwa, Komisji Językoznawstwa i Komisji Słowianoznawstwa PAN oraz Komisji Wschodnioeuropejskiej PAU. Brał udział w Międzynarodowych Kongresach Slawistów w Pradze (1968), Kijowie (1983), Sofii (1988), Bratysławie (1993) i Krakowie (1998).

Bibliografia prac Profesora obejmuje z górą 200 opracowań. Niebagatelna część spośród nich (ponad 60 tytułów) powstała wówczas, gdy ich Autor przebywał już na emeryturze. Znajdziemy w tej liczbie prace z zakresu historii języków wschodniosłowiańskich i języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, dialektalnej leksyki Słowian Wschodnich, wschodnioeuropejskiej onomastyki i terminologii oraz studia o języku Baczwańców i Łemków. Uwagę Uczonego przyciągały przy tym zagadnienia z różnych płaszczyzn języka, analizował wybrane procesy fonetyczne, morfologiczne, semantyczne, a nawet składniowe.

Ponadczasowy charakter i niekwestionowaną wartość mają szczególnie monografie dotyczące języka ukraińskiego, a mianowicie *Grafika i pisownia Leksykonu Pamby Beryndy* (ZN UJ. Prace Językoznawcze, z. 5, Kraków 1963, s. 93-122), *Fonetyka Leksykonu Pamby Beryndy* (ZN UJ. Prace Językoznawcze, z. 7, Kraków 1964) i *Język utworów Joannicjusza Galatowskiego na tle języka piśmiennictwa ukraińskiego XVII wieku* (ZN UJ. Prace Językoznawcze, z. 25, Kraków 1969).

Obok zagadnień *stricto* językoznawczych niewątpliwą pasją Profesora była historia grafiki i druków cyrylickich. Badaniom starej książki poświęcił Wiesław Witkowski lwią część swojego niezwykle pracowitego życia. Przez kilka lat opracowywał i identyfikował zbiór starodruków zgromadzonych w Archiwum Muzeum Zamku w Łańcucie. W rezultacie powstał wzorcowy katalog tamtejszych ksiąg cyrylickich, opublikowany w 1994 roku. Praca nad zbiorami łańcuckimi sprawiała Profesorowi prawdziwą radość, którą chętnie dzielił się z młodszymi kolegami. Ci ostatni zachowali w pamięci pewną wyprawę do Łańcuta, w trakcie której jej Inicjator barwnie opowiadał o historii księgozbioru i pokazywał co ciekawsze egzemplarze muzealnej kolekcji. Jako wybitny fachowiec był konsultantem przy rozszyfrowywaniu napisów cyrylickich na Wawelu i w Kościele Mariackim.

Równie ważnym nurtem systematycznych i dogłębnych studiów naukowych Profesora Wiesława Witkowskiego stały się losy polonizmów w języku rosyjskim. Począwszy od ogłoszonego w 1982 roku artykułu *Polonizmy rzeczywiste i pozorne w tekstach cerkiewnoruskich sprzed XVI w.* (ZN UG 1982, z. 3. *Polskie kontakty z piśmiennictwem*

*cerkiewnosłowiańskim do końca wieku XV*, s. 173-181) poprzez szereg prac szczegółowych niemal do ostatnich chwil życia konsekwentnie zmierzał On do syntezy leksykologicznej, która ostatecznie przybrała kształt dwu słowników zapożyczeń polskich w języku rosyjskim. Pierwsze wydanie leksykonu ukazało się w roku 1999 i zawierało ponad siedem tysięcy leksemów wyekscerpowanych z kilkuset źródeł. Wśród tych ostatnich były zarówno dawne trudno dostępne oryginalne teksty oraz różnego rodzaju zbiory leksykograficzne, jak i rękopiśmienna kartoteka słownictwa języka staroruskiego moskiewskiego Oddziału Rosyjskiej Akademii Nauk. Każdy wyraz hasłowy opatrzony został lokalizatorami dokumentującymi najstarsze odnotowane poświadczenie, odpowiednikami w języku polskim, a niejednokrotnie również i synonimami. Druga edycja słownika (*Nowy słownik zapożyczeń polskich w języku rosyjskim*) pojawiła się w roku 2006. Wzbogacił ją Autor o dodatkowe 1000 haseł, które skrupulatnie wyłuskał zarówno ze źródeł nowych, jak i wcześniej eksplorowanych. Tropienie polonizmów w języku rosyjskim (ale przecież także w ukraińskim i białoruskim) uważał Profesor za swoje powołanie i poszukiwał ich niemal do końca swojego pracowitego życia. Jeszcze w roku 2018 dodał do zbioru zapożyczeń prawie 600 nowych jednostek (*O polonizmach w języku rosyjskim raz jeszcze*, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN, t. LXVI). Te wymagające żmudnego trudu i benedyktyńskiej cierpliwości pozycje leksykograficzne są i na długo pozostaną bezcennym źródłem nie tylko dla kontaktów językowych, ale i związków kulturowych między Polską a słowiańskim Wschodem i bez wątpienia zapewnią ich Autorowi, który skromnie tytułował się zaledwie „zestawcą”, trwałe miejsce w historii leksykologii i leksykografii Słowiańszczyzny.

Profesor Wiesław Witkowski był uczonym wielkiego formatu. Jego olbrzymia erudycja – zjawisko ostatnimi czasy coraz rzadziej napotykanie – zarówno w zakresie filologii, jak i historii oraz historii kultury nie ograniczała się li tylko do obszarów Wschodniej Słowiańszczyzny i zapewniła Mu trwałe miejsce w gronie najwybitniejszych polskich slawistów.

Wszystkie, bez wyjątku, prace Profesora opierały się na drobiazgowo przemyślanych założeniach. Prezentowane w nich fakty podlegały niezwykle ostrożnej i obiektywnej interpretacji w duchu najznakomitszych tradycji filologicznych. Profesor należał do grona badaczy rzetelnych, o wysokiej kulturze. Wyróżniała go niezwykła dbałość o słowo, umiejętność perfekcyjnego, precyzyjnego wyrażania własnych sądów i nienaganność stylu. Zawsze stawiał sobie duże wymagania i tego samego oczekiwał od swoich współpracowników i podopiecznych.

Z całą pewnością nie ma wśród krakowskich slawistów osoby, która na jakimś etapie własnych poszukiwań naukowych nie zetknęłaby się z Profesorem, nie skorzystałaby z Jego dobrych rad i nie zaznałaby Jego ogromnej życzliwości...

Zwyczaj się mawiać, że nie ma ludzi niezastąpionych i zapewne tak jest... Ale są przecież tacy, po których pozostaje bezgraniczna pustka i których nieobecność sprawia dojmujący ból. Do nich niewątpliwie należy Profesor Wiesław Witkowski, Wspaniały Nauczyciel, Znakomity Wykładowca, Nasz Nieodżałowany Mistrz i Mentor...